

معیارهای انتخاب موضوع در تهیه محتوای آموزشی برای کودکان

مونا بافته

کارشناس ارشد آموزش زبان و عضو کمیته زبان آموزی مناطق دو زبانه

شناختی

از کودکان،
چگونگی تفکر
آن‌ها، دنیای درویشان،
عواطف، نیازها، خواسته‌ها و
علاقه و ایده‌های آن‌ها داشت.

اصلاً مخاطب یک برنامه آموزشی مهمترین
عامل در تهیه محتوا است، انتخاب موضوع نیز که
سرفصل اصلی محتواست مخاطب، کودک پیش دبستانی،
حرف اول را در محتوا می‌زند و از آنجا که پای برنامه آموزشی به
میان می‌آید، مؤلف باید آشنایی مفصل و دقیقی از کودکان و عوامل
مربوط به آن‌ها داشته باشد. معیارهای مهم انتخاب موضوع در محتوای
آموزشی برای کودکان شامل موارد زیر است:

سطح شناختی کودک

در انتخاب موضوع، یکی از مسائل اصلی سطح دانش شناختی
کودک است. موضوع انتخابی باید مناسب هم سطح با میزان دانش و
فهم کودک باشد. مثلاً اگر موضوعی که برای آموزش زبان یک کودک
استفاده می‌شود، خیلی بالاتر از سطح دانش و فهم وی باشد؛ فقط
او را سردرگم می‌کند. به طوری که کودک نتواند در سازمان شناختی
خود جای دهد. درست است که در هر نظام یاددهی - یادگیری ارائه
اطلاعات جدید به مخاطب جزء مهمی از آن است، اما توجه به دو نکته
لازم است:

۱. میزان اطلاعات جدید چقدر باید باشد؟
  ۲. از اطلاعات موجود در ذهن مخاطب (کودک) به چه صورت
برای یادگیری اطلاعات جدید می‌توان استفاده کرد؟
- کراشن، از پژوهشگران آموزش زبان و یادگیری زبان اول، در
«الگوی مانتور» خود پنج اصل را بیان می‌کند که در یکی از اصل‌های

دوران کودکی

از مهمترین دوران شکل
گیری دانش، تفکر و جهان
بینی فرد در بزرگسالی است.
بزرگسالانی که اطلاعات اصلی و لازم
برای زندگی و کسب موفقیت را در کودکی
کسب کرده باشد بهتر می‌تواند در زندگی خود
موفق شود و از آن لذت ببرد. تا افرادی که در کودکی
در معرض اطلاعاتی قرار نگرفته‌اند که زیر بنای تفکرات و
تجربیات آن‌هاست.

این گفته نشانگر اهمیت آموزش فرد در دوران کودکی است.
اگر قرار است به کودکی آموزش داده شود، بهتر است افرادی که مسئول
آموزش وی هستند، در انتخاب و طبقه‌بندی اطلاعات و نحوه دادن آن‌ها
به کودکان دقت کنند. به بیان ساده‌تر، موضوع‌هایی که کودکان باید
آن‌ها را در کودکی یاد بگیرند، لازم است توسط مربیان و تهیه کنندگان
محتوای آموزش با دقت بیشتر و با در نظر گرفتن معیارهای مناسب
انتخاب شود، اطلاعات در نظر گرفته شده باید به صورت معقول و با توجه
به نیاز و ویژگی‌های کودک و همچنین اهمیت آن موضوع در زندگی او و
موارد دیگر طبقه‌بندی شوند. این مقاله با هدف ارائه مهم‌ترین معیارهای
انتخاب موضوع در تهیه محتوا برای کودکان پیش دبستانی تدوین شده
است.

کلیدواژه‌ها: محتوای آموزشی، برنامه آموزشی

مربیان بزرگی همچون فروبل و مونته سوری معتقدند که برنامه‌های
آموزشی خردسالان باید از خود کودک نشأت بگیرد (اسپادگ، ۱۳۶۶، ۷۰).
در این برنامه‌های آموزشی، مربی یک راهنماست که به تعیین نیازها و
علاقه‌های شخصی کودک و همچنین ارزیابی از فعالیت‌های آن‌ها
می‌پردازد. بر این اساس می‌توان گفت آموزشی می‌تواند موفق باشد که
اصول و محتوای آن متناسب با مخاطبان آن طراحی شده باشد. پس باید

یادگیری افزایش می‌دهد و این خود باعث پیشرفت سریع کودک، همکاری متقابل با دیگر کودکان و فعال شدن جو آموزشی می‌شود. اما تشخیص علاقه کودکان غیر از غور و تفکر در خود آن‌ها از چه راه‌های دیگری امکان‌پذیر است؟

۳. والدین

والدین از مهمترین منابع در انتخاب موضوع برای تهیه محتوای آموزشی کودکان هستند. چرا که کودکان بیشتر زمان خود را در خانه و با خانواده خود سپری می‌کنند. بنابراین اعضای خانواده شناخت بیشتری نسبت به کودک خود دارند. از بین اعضای خانواده مادر به دلیل رابطه مستقیم و پیاپی خود با کودک شناخت بسیار بیشتری از نیازها، علایق، توانایی‌ها و ضعف کودکش دارد. بنابراین، می‌توان از مادران خواست تا موضوعات مورد علاقه فرزندان خود را معرفی کنند یا مؤلفان موضوع‌های انتخابی خود را در اختیار والدین بگذارند تا آن‌ها بر مبنای علایق و نیاز کودکانشان الویت‌بندی کنند. تا مؤلفان محتوای خود را بر مبنای آن موضوعات تهیه کنند

آن با نام «فرضیه درون‌داد» توضیح می‌دهد که فرآیند فراگیری (در این فرضیه فراگیری زبان در معنای خاص، اما می‌توان آن را به یادگیری علوم دیگر نیز تسری داد) را می‌توان به صورت فرمول $1+1$ نشان داد. منظور از 1 همان سطح زبانی (دانش) فرد که از قبل در درون فرد وجود دارد و 1 استعاره‌ای از میزان دانش جدیدی است که قرار است به فرد عرضه شود (لایت بن و اسپادا: ۲۰۰۶، ص ۳۷). همان‌طور که ذکر شد این فرضیه در حوزه فراگیری زبان بیان شده، اما قابل تعمیم به یادگیری در تمام علوم است. محتوای جدید باید اندکی سخت‌تر و جدیدتر از اطلاعات موجود در کودک باشد تا کودک بتواند با برقراری ارتباط بین دانش پیشین موجود در ذهن خود این اطلاعات را یاد بگیرد. بنابراین، بهترین شرایط برای انتخاب موضوع آن است که با بررسی درباره مخاطب یا مخاطبان خود میزان متوسط اطلاعات شناختی (دانش پیشین) آن‌ها را ارزیابی و براساس آن موضوعاتی را انتخاب کرد. برای مثال، موضوع غریب و ناآشنایی مانند استعمار، موضوعی نیست که مناسب با فهم و شناخت یک کودک شش ساله باشد، تجربه نشان می‌دهد که این‌گونه موارد باعث سردرگمی و گیجی کودک و از بین رفتن انگیزه و علاقه وی می‌شود.

۲. علاقه مخاطب

بهترین شیوه در امر آموزش و انتخاب موضوع توجه به علاقه مخاطبان است. کودکان در هنگام برخورد با موضوعاتی که خیلی به آن‌ها علاقه دارند، فعال‌تر، بشاش‌تر و خلاق‌تر عمل می‌کنند، اما واکنش‌هایی همچون سکوت، بی‌توجهی، خستگی و ... از جمله رفتارهایی هستند که آن‌ها در مواجهه با موضوعات نادلخواه خود نشان می‌دهند. موضوعات مورد علاقه کودک میزان مشارکت وی را در فرآیند

۴. مریبان

مریبان به دلیل آشنایی با دنیای کودکان خواسته‌ها، نیازها، دغدغه‌ها و علایق کودکان را می‌شناسند، آن‌ها به راحتی می‌توانند موضوع‌های مورد علاقه و نیاز کودکان را شناسایی کنند. پس می‌توان گفت که مریبان از منابع بسیار مهم در انتخاب موضوع هستند.

دنیای اطراف خود می‌توانند ارتباط برقرار کنند و اطلاعات موجود در آن را یاد بگیرند. این دانش برآمده از محیط در کودک به صورت عمیق جای می‌گیرد و مینا و اساس تجربه‌ها و دانش بعدی در آن‌ها می‌شود. این شرایط عبارت‌اند از:

۵. سن مخاطب

بدیهی و مسلم است، که موضوع‌هایی از یک گروه سنی به گروه سنی دیگر متفاوت است. موضوعاتی که برای یک نوجوان مناسب است، با سن و موقعیت یک کودک ۶ ساله سازگاری ندارد. چرا که دنیای ذهنی آن دو با یکدیگر متفاوت است. آنچه که فکر کودک را به خود مشغول می‌کند، بیشتر معطوف به کشف دنیای اطرافش می‌شود او دوست دارد پیرامون خود را بکاود و پیچیدگی‌های پیرامون خود را رمزگشایی کند. بنابراین، باید موضوعاتی که حکم یک کلید و راه‌گشا در این کشفیات هستند، در اختیار آن‌ها قرار گیرد از طرف دیگر نیازها و موقعیت‌های یک کودک با گروه‌های سنی دیگر متفاوت است. موقعیت‌ها و محیط‌هایی که یک کودک در آن حضور می‌یابد، بسیار با موقعیت‌های سنین دیگر متفاوت است. اگر قرار است به کودکی آموزش داده شود، باید موضوعاتی برای وی در نظر گرفته شود که اطلاعات خام و داده‌های اولیه مورد نیاز وی را در هنگام مواجهه وی با آن محیط در اختیارش قرار دهد. برای مثال، موضوعی مثل مرگ و آداب مربوط به آن مثل تسلیت گفتن مناسب سن یک کودک ۶ ساله نیست، چرا که وی هنوز از نظر شناختی با این موضوع آگاه نشده است و همچنین قرار نیست در این سن در موقعیت‌هایی قرار بگیرد که مجبور به صحبت کردن درباره مرگ یا تسلیت گفتن باشد.

۶. وضعیت محیطی مخاطب

کودکان موجودات حساس و اثرپذیری هستند که به راحتی با

الف) وضعیت اقلیمی

یکی از اصول مهم در انتخاب موضوع انتخاب موضوعات آشنا و موضوعاتی است که از پیش در پیکره علمی و مجموعه اطلاعات مخاطب وجود دارد، و یکی از شرط‌های آشنا بودن یک موضوع برای مخاطب برخورد با آن موضوع در محیط زندگی خود است. استفاده از موضوعاتی که مخاطب در طول زندگی خود به هیچ‌وجه در معرض آن قرار نگرفته است، کارآمد نخواهد بود. این مسئله در خصوص اوضاع و عناصر جغرافیایی نیز صدق می‌کند. ما می‌دانیم که هر جای این زمین وضعیت جغرافیایی ویژه خود را دارد و به تبع آن عناصر و عوامل طبیعی نیز از منطقه‌ای به منطقه دیگر متفاوت است. فرض کنید که موضوع واحد یادگیری شما در ارتباط با آب و هواست؛ معمولاً پدیده طبیعی همانند برف در مناطق جنوبی ایران تاکنون اتفاق نیفتاده است. انتخاب چنین موضوعی باعث سردرگمی کودک می‌شود، چراکه او تصویری ذهنی از برف در ذهن خود ندارد تا بتواند اطلاعات جدید شما را با آن مرتبط کند و آن‌ها را یاد بگیرد. یا در منطقه شمال غرب ایران پدیده‌ای مانند کویر مفهوم ندارد، همچنین در مناطق کویری چیزی با نام شالیزار معنای خاصی برای کودکان آن منطقه ندارد، چراکه این منطقه از نظر جغرافیایی و اقلیمی در شرایطی نیست که مکانی با نام شالیزار در آن به وجود آید. اگر شما چنین موضوعاتی را انتخاب کنید و بخواهید با کودک درباره آن‌ها صحبت کنید، وی نمی‌تواند با موضوع ارتباط برقرار کند. چه اصراری است که عوامل و عناصر طبیعی ناآشنا را موضوع بحث و نظر انتخاب کنیم

احترام عموم مردم قرار گیرد، ناگزیر است که عمده‌ترین مسائل فرهنگی و اجتماعی محیط زندگی خود را بیاموزد، بنابراین وظیفه مربی و مؤلف و والدین است که از کودکی کم کم و به صورت غیر مستقیم هنجارها و باید ها و نیایدهای جامعه خود را به فرزندانشان بیاموزند چراکه ناآگاهی از موارد فرهنگی در بزرگسالی برای افراد سبب ایجاد مشکل و گاهی طرد شدن او از جامعه خود می‌شود. بنابراین مؤلفان می‌توانند در قالب داستان، بازی، نمایش خلاق یا هر فعالیت مناسب دیگر این گونه موارد فرهنگی را به کودکان بیاموزند و آن‌ها را کم کم برای ورود به جامعه بزرگتر با روابط پیچیده‌تر آماده سازند.

۵. اهداف برنامه آموزشی

مسلم هر دوره آموزشی زیر نظر یک برنامه آموزشی مدون است که این برنامه آموزشی برای خود اهداف ویژه‌ای دارد. این اهداف مربیان و مؤلفان را ملزم می‌کند تا محتوا و روش‌های خود را به گونه‌ای طراحی کنند تا در انتهای دوره، مخاطبان آن‌ها هر چه بیشتر به اهداف تعیین شده در برنامه آموزشی نزدیک شوند. در دوره پیش دبستان، پرورش مهارت‌های جسمی و ذهنی، صفات اخلاقی، ذوق هنری و زیباشناسی، مهارت‌های زبان فارسی و موارد دیگر از جمله اهداف برنامه است. بنابراین، هنگام انتخاب موضوع باید موضوعاتی که کودکان را هر چه راحت‌تر و بیشتر به این اهداف نزدیک می‌کند، در نظر گرفته شود و آموزش داده شود.

در حالی که کودک نمی‌تواند اوضاع جغرافیایی آن را در اطراف خود به صورت عینی رؤیت کند.

سعی شود موضوعاتی انتخاب شود که در محیط زندگی کودکان وجود دارد و بچه‌ها از قبل دانشی از آن داشته باشند. البته این گفته به این معنا نیست که کودکان اصلاً نباید این موارد را بیاموزند، بلکه باید به ترتیب اولویت، اهمیت و همچنین وجود مصداق در محیط به طبقه‌بندی آن‌ها پردازید و کودکان را در معرض آن قرار دهند. علت تأکید بر موارد طبیعی و آشنا این است که آشنا بودن موضوع برای مخاطبی همچون کودک از اصول مهم انتخاب موضوع است. اما مربیان و مؤلفان کم کم با گذشت زمان و شکل‌گیری اطلاعات اولیه و آشنا در ذهن کودک می‌توانند موضوعات ناآشنا - مثل شالیزار برای کودکان کویر، برف برای کودکان جنوب و ... - را از طریق استفاده از اطلاعات موجود در ذهن آنان به او آموزش دهند.

ب) ویژگی‌ها و وضعیت فرهنگی - اجتماعی

یکی دیگر از ملاک‌ها در انتخاب موضوع نیازهای محیط زندگی و اجتماعی است که کودک در آن زندگی می‌کند. ما می‌دانیم که شیوه زندگی در کشور ممکن است از یک روستا به روستای دیگر متفاوت باشد. همچنین در محیط‌های بزرگتر همچون شهرها و شهرستان‌ها نیز سبک‌های زندگی متنوع‌تر است و از یک شهر به شهر دیگر تغییر می‌کند. برای اینکه یک فرد مورد قبول و پذیرش و

منابع

۱. اسپادگ، برنارد. آموزش در دوران کودکی. ترجمه محمدحسین نظری‌نژاد. مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی ۱۳۶۶.
  ۲. صادقیان، نبی‌الله و شعبانی، اسدالله. فعالیت یاددهی - یادگیری. تهران. توکا. ۱۳۸۵.
  ۳. عصاره، فریده و بافته، مونا، اصول و روش‌های زبان‌آموزی، انتشارات مدرسه، ۱۳۹۰.
4. Spade.n & m.ligtbown.p. how language are learned. Third edition. . Oxford university press.2006

